

darulfunun ilahiyat

Başvuru: 7 Kasım 2018

Kabul: 11 Aralık 2018

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Kitap Değerlendirmesi: Görgülü, Ülfet. Fıkıhta Cenin Hukuku. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018. ISBN-9789755484594, 180 sayfa.

Şenel Korkmaz¹

Fıkıhta Cenin Hukuku kitabı, günümüz İslam Hukuku meselelerinin en önemli çalışma sahalarından biri olan biyoetik alanında kaleme alınmış bir eserdir. Bu çalışmanın temel hedefi insanın biyolojik ilk evresi cenini tüm yönleriyle ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmak ve konuyla ilgili meseleleri ele alarak çözümlerine kapı aralamaktır. Kitabın yazarı Ülfet Görgülü'nün de belirttiği gibi, klasik kaynaklarda cenine dair bilgilerin sistematik olarak ele alınmamış olması ve ülkemizde fıkıh alanında yapılan araştırmalar arasında konuya ilişkin bütüncül bir çalışmanın bulunmaması bu kitabın vücut bulmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca biyoteknolojik gelişmelerin hızla yayılması yapay üreme teknikleri, embriyoların deney ürünü olarak kullanılması, kök hücre çalışmaları, genetik özelliklerin tercihi gibi birçok etik problemi gün yüzüne çıkarmıştır. Bu meselelerin fıkıh ve medeni hukuk bağlamında cenin özelinde değerlendirilmesi, Görgülü'yü çalışmaya sevk eden diğer etkenler arasında gözükmektedir. Bu açıdan çalışma kendi sahasında ünik bir eser olma özelliğini haizdir.

Yazar eserini dört ana bölümde kaleme almıştır. Bu bölümlere kısaca değinmek kitabın planı ve muhtevasını gözler önüne sermek açısından faydalı olacaktır. Birinci bölümde konunun kavram analizi yapılarak çalışmanın sınırları çizilmiştir (s. 19-22). Ceninin tanımı ve mahiyetini içeren bu bölümde ceninin evreleri bizzat fıkıhın birincil kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'deki örneklerden yola çıkılarak günümüz biyoteknolojisi verileri ışığında açıklanmıştır. Ceninin evrelerinin bilinmesi fihi hükümlerin uygulanması açısından oldukça önem arz etmektedir. Özellikle düşük kürtaj gibi meselelerde ceza hukukunun tertip edilmesi için ceninin hangi evrede olduğu bilinmesi şartı gurre, diyet veya herhangi bir cezai müeyyidenin uygulanmayacağı arasında tercih için gereklidir. Görgülü, tüm bu sebeplerden ötürü alaka,

1 İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku ABD Yüksek Lisans Öğrencisi. İstanbul Türkiye. Eposta: seneltksz@gmail.com

mudğa, nutfe gibi Kur’ân-ı Kerîm’de geçen cenin evrelerini tıp bilgileriyle karşılaştırarak fakihlerin görüşlerinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır (s. 23-31).

İkinci bölümde ise ceninin hukuki statüsü çeşitli hukuk alanlarından yola çıkılarak ortaya konmuştur. Söz gelimi cenin hukukuna dair çıkarımlarla ilgili olarak ceza, miras, muâmelât alanındaki örneklerden hareketle klasik eserlere değinilmiş ve günümüz cenin meseleleri hakkında tutarlı yorum yapabilmeye olanağı sağlanmıştır. Kişiliğin başlangıcı, ceninin nesep, miras ve şuf’a gibi haklarının ele alındığı bu bölümde vakıf, hibe, ikrar ve vasiyet uygulamaları bağlamında ceninin menfaatine olan uygulamaların geçerliliğine dikkat çekilmiştir. Bunların yanı sıra ceninin bizzat var olması ile şekillenen hamile kadınla ilgili hususlara da bu bölümde yer verilerek hükümlerin tahakkukunda ceninin rolü üzerinde durulmuştur (s. 43-73).

Üçüncü bölümde ceninin yaşam hakkına müdahale ve hukuki sonucu ele alınmıştır. Bu bölüm, özürlü ceninin kürtajı ve gayrimeşru yoldan oluşan ceninin kürtajı alt başlıkları ile kaleme alınmıştır (s. 77-92). Bu iki başlıktan yola çıkılarak ceninin elinde olmayan sebepler neticesinde hayatına son verilmek istenmesinin tıbbi, hukuki ve ahlaki açıdan ciddi etik problemler teşkil ettiği yorumu yapılması kuvvetle muhtemeldir. Eserin ilk üç bölümünün İslam hukuku ve medeni hukuk temelli olduğu, çoğunlukla mevcut bilgileri aktarmak ve bunlar arasında tercih yapmak ile yetinildiği söylenebilir.

Eserin dördüncü bölümü ise ceninin oluşum süreci göz önüne alındığında ilk evre kabul edilen embriyo süreci bağlamında kaleme alınmıştır. Bu bölüm, klasik fıkıh verilerinin yanı sıra güncel tıp bilgileri ve tartışmalarını içermesi itibariyle bizce kitabın en önemli bölümü kabul edilebilir. Yazarın, bu bilgiler doğrultusunda embriyo hakkında güncel birçok fetvayı toplaması ve bu fetvalar arasından seçim yapması, bu başlığın çalışmanın ana bölümü statüsünde olma hissini uyandırmıştır. Nitekim Görgülü, in vitro fertilizasyon, embriyo transferi, embriyonun dondurulması ve tekrar kullanılması, preimplantasyon genetik teşhis, cinsiyet tayini, kök hücre çalışmaları-çeşitleri ve klonlama gibi biyoteknolojik çalışmaların hızla gelişmesi sonucu ortaya çıkan, ancak çokça etik problem barındırması ve klasik fıkıh literatüründe yer almaması itibariyle güncel fıkıh çalışmalarına konu edilmesi gereken meselelere bu bölümde değinmiştir (s.107-147). Yazarın bu başlıkları kısaca açıklaması çalışmasının “Fıkıhta Cenin Hukuku” kapsamında klasik ve güncel konuların tümünü ele alması bakımından yerinde bir tutumdur. Bununla beraber bu konuların her birinin ayrı bir çalışmaya konu edilmesi gerekliliği kapısını aralayan yazar, biyofıkıh alanında çalışmak isteyen akademisyenlerin yoluna ışık tutmuştur.

Görgülü, ilk üç bölümde çoğunlukla klasik fıkıh kaynaklarından hareketle ceninin kişilik kazanması, yaşam hakkı, cenin hayatına müdahale gibi temel insan hakları konusunda çeşitli görüşlere yer vermiştir. Bu görüş ayrılıklarına sebep

olan yorum farklılıkları âyet ve hadisler ışığında açıklanmıştır. İlgili bölümlerde ruh üflenmesi, ceninin zamansal olarak canlılık kazanması gibi tıbbın açıklayamayacağı olgular olduğu gerekçesiyle yazarın bu tartışmalara girmeksizin mevcut verilerden yola çıkarak görüş tercihinde bulunması oldukça dikkat çekicidir. Bu tutum içtihadta isabet etme arzusunun iz düşümü olsa da, kanaatimizce İslam hukukunun şer’i bir hukuk sistemi olduğu göz önüne alındığında ruhun üflenmesi gibi batını bilgilerin külliye göz ardı edilmesi, içtihadın salt zahir bilgiler ışığında yapılmış olma ihtimali açısından problem teşkil edebilmektedir.

Yazarın cenin ve embriyo konusunda ihtilafli meselelerde genel tutumu canı, nesli, malı, akli ve dini korumaya yönelik temel ilkeleri müdafaadır. Özellikle dördüncü bölümde yer alan embriyonun insanlığın başlangıcı kabul edilip edilmemesi meselesi, kök hücre çalışmaları, klonlama gibi birçok yönden etik problem teşkil eden meselelerde yazar, bu beş temel ilkeyi önceleyerek çoğu zaman embriyonun yaşam hakkının ve onurunun korunması yönünde görüş beyan etmiştir. Görgülü, bu gibi güncel meselelerde Mecmau’l-Fıkhî’l-İslâmî ile genelde tüm İslam âleminin özelde ise Arap İslam âleminin; Din İşleri Yüksek Kurulu fetvaları ile Türkiye’nin; Avrupa Fıkıh Konseyi ile Batı’daki İslam âlimlerinin görüşlerini mukayese etmiştir. Bununla birlikte yazar, tercihlerini temellendirirken okuyucuyu ikna edici bir tutum sergilemiştir. Buna rağmen, embriyonun babanın vefatından sona anne rahmine yerleştirilmesinin caiz olmadığını belirtmekle beraber, yazarın konuya ilişkin diğer kritik meselelerde görüşünün ne olduğu pek net değildir. Söz gelimi tüp bebek tedavisi sonrasında ebeveynin izniyle dondurulan embriyoların babanın vefatından sonra annenin talebi ile rahme yerleştirilmesi ve bu embriyonun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi durumunda nesep, mülkiyet, miras ve daha birçok konuda nasıl bir yol izleneceği hususu, diğer konulara nazaran daha az netlik kazanmıştır. Çalışmanın geneline bakıldığında ise görüş ve tercihleri arasında oldukça tutarlı bir tutum sergileyen Görgülü’nün, katılmadığı görüş sahiplerine tıbbi ve fıkhi veriler ışığında deliller sunduğu görülmektedir.

Sonuç bölümünde yazar, fetva verilirken def-i mefâsid, celb-i menâfi’, zaruret gibi fıkıh usulündeki genel prensiplerin esas alınarak içtihat yapıldığına değinecek kitabını tamamlamıştır. Görgülü, klonlama örneğinde olduğu gibi öncelikle İslam hukukunda bu uygulamanın sünnetullahaya aykırı olması sebebiyle haram olduğunu belirtmiş, daha sonra klonlamanın insan onurunun korunması, çevre ve insana olan saygının yitirilmesi, doğal üreme yolları dışında insanların dünyaya gelmesi, fitratın bozulması gibi etik problemler arz ettiğini gözler önüne sermiştir. Ardından Uluslararası hukuk sistemlerinde de bu etik sorunlar sebebiyle söz konusu uygulamanın yasak olmasına değinmiştir. Kısacası yazar, bir konuyu birden çok sistemde ele alarak görüşlerini gerekçeli bir şekilde okura sunmuştur.

Yazar, tıbbi ve klasik terimlere olan hâkimiyeti sebebiyle oldukça anlaşılır bir üslup yakalamıştır. Ayrıca çalışmada gereksiz ayrıntı ve tekrarlardan kaçınılmış, böylece okur, akıcı bir metinle buluşturulmuştur. Bu kitap, özellikle biyofıkıh/ biyoetik alanına ilgi duyan okurlara hitap etmekle beraber, ilgili tıp terimlerine ve klasik terimlere aşına birçok kimse tarafından istifade edilebilecek bir çalışmadır. Ayrıca kaynakçada kullanılan eserlerin çeşitliliği ve zenginliği çalışmanın değerini artıran diğer bir etkidir. Nitekim konuya ilgi duyan okuyucu, geniş bir bibliyografya hakkında bilgi sahibi olmaktadır.